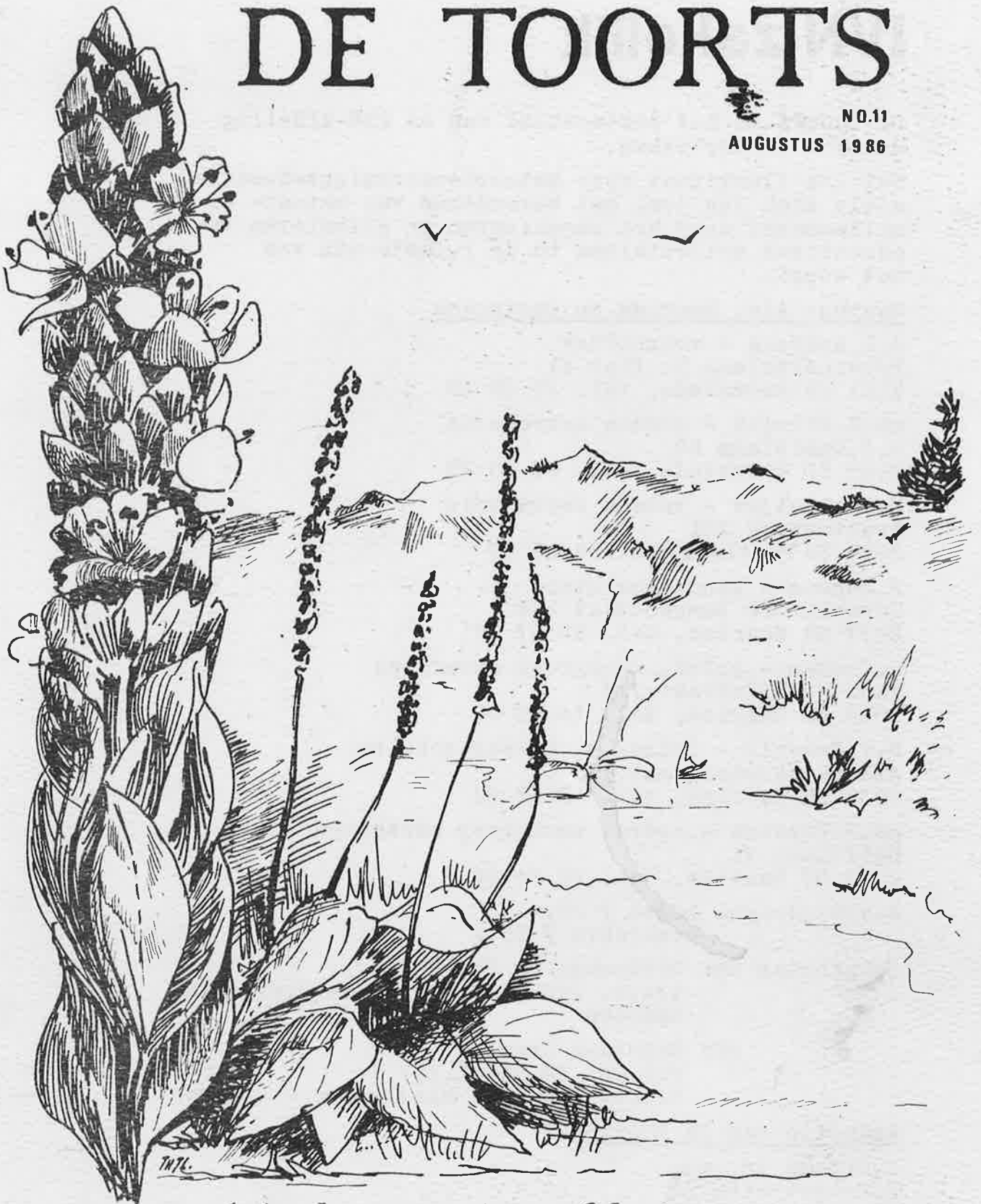

DE TOORTS

NO.11

AUGUSTUS 1986

contactblad van de afdeling
haarlem en omstreken
van het IVN

40 JAARGANG

IVN zakelijk

DE TOORTS is het contactblad van de IVN-afdeling Haarlem en Omstreken.

Het IVN (Instituut voor Natuurbeschermingseducatie) stelt zich ten doel het bevorderen van natuur- en milieubesef door het organiseren en stimuleren van educatieve activiteiten in de ruimste zin van het woord.

Bestuur Afd. Haarlem en Omstreken

J.L.Andreae - voorzitter
Provinciënlaan 5, flat 41
2101 SP Heemstede, tel. 29 28 49

mw.M.Wilmink - eerste secretaris
v.d.Waalslaan 20
2105 TD Heemstede, tel. 28 75 28

M.Daalmeijer - tweede secretaris
Prattenburg 201
2036 SJ Haarlem, tel. 33 39 09

F.Hagens - penningmeester
Cornelia de Langestraat 224
2037 NR Haarlem, tel. 36 57 25

J.Cronau - coörd. werkgroep excursies
Van 't Hoffstraat 113
2014 RC Haarlem, tel. 24 09 00

N.v.Esterik - coörd. werkgroep scholen
Aletta Jacobsstraat 180
2037 PE Haarlem, tel. 35 63 98

mw.P.Peeters - coörd. werkgroep cursussen
Delftlaan 71
2023 LC Haarlem, tel. 26 34 36

Jaarbijdrage: leden f 20,-
donateurs f 25,-

Te storten op: Girorekening 5007954
t.n.v. IVN-afd.Haarlem en Omstreken
Haarlem

of: Rabobank Haarlem
rek.nr. 38.94.03.407
t.n.v. IVN-afd. Haarlem en Omstreken

Redactie van DE TOORTS

J.Cronau jr.
R.Hoogstraten
J. de Jong
Th.Litjens
G.Peeters

Redactie-adres: Delftlaan 71, 2023 LC Haarlem

inhoud

Fietstocht Spaarnwoude	2
Werkgroepen	3
Gidsencursus nieuwe stijl	3
Werkgroep publiciteit	4
Werkgroep onderwijs	5
Groene winkel	6
Duin en Kruidberg	7
Ledenlijst	8
De koeien van Middenduin	9
Gallen	11
Groencursistenloflied	14
Nestkasten	15
Vakantie	19

van de redactie- tafel

Ditmaal hoefden we niet eens de agenda te raadplegen om te zien wanneer de zomer begint, want het zomerse weer lokte ons vanzelf naar buiten. We waren blijkbaar niet de enigen, want terrasjes, strand en duin zaten overvol. Ook de bekende plassen in het land bleken te klein voor de groeiende hoeveelheid waterrecreatie. Maar toch... het is zomer!

En met de welverdiende vakantie in het vooruitzicht wist de redactie nog een TOORTS in elkaar te sleutelen. Hoewel het er even naar uit heeft ge-

zien dat dit nummer slechts zou bestaan uit een omslag met niets ertussen, is het toch nog een lekker dik blad geworden. En zeker de moeite waard, al zeggen we het zelf! Dat is mede te danken aan het feit dat Jacques de Jong het redactieteam is komen versterken. Al eerder zijn illustraties van zijn hand in DE TOORTS opgenomen. Van nu af zult u zijn grappige, sierlijke, natuurgetrouwe of gekke tekeningen vaker in ons blad aantreffen en - naar we hopen - ook zijn artikelen.

Wanneer u vindt dat het altijd dezelfde personen zijn die DE TOORTS volschrijven, wel, wat let u om ook eens wat te schrijven? Uw pennevruchten zijn van harte welkom. Het adres vindt u hiernaast op de binnenkant van het omslag.

KOPIJ INZENDEN VOOR 1 OKTOBER

fietstocht sparnwoude

Op zondag 15 juni jl. hield het IVN een excursie door het natuurgebied in Sparnwoude... per fiets!

De belangstelling was zeer matig: ca. 15 deelnemers. Van de 5 beschikbare gidsen konden er 2 afhaken. Zit hem die matige belangstelling nu in de fiets? Nederland is toch een fietsende natie. Is er dan toch meer belangstelling voor wandelexcursies dan

voor publieksactiviteiten per fiets? Overigens manifesteerden de fietsers zich wel degelijk. Schrikken die de wat rustiger voortpeddelende recreanten af?

Ook als skigebied was het recreatiegebied in trek op die dag, zo bleek uit groepen zich op wielmpjes voortbewegende langlaufers. Wellicht is het 't overdenken waard voor de werkgroep excursies om een tocht te organiseren per ski als het via de fiets niet lukt.

Overigens waren de weersomstandigheden, evenals op Tweede Pinksterdag vorig jaar, ideaal. Volop zon en een matige noordoostenwind.

Op de enorme autofiles afgaande, die al om ca 9 uur op de heenweg te zien waren, lag heel West-Nederland die dag aan het Zandvoortse strand. Zou het dan pijpestelen moeten regenen voor een excursie in een mooi Nederlands poldergebied? In vergelijking met vorig jaar was er al veel gemaaid. Geen uitbundige omzoming van sloten en weiljes met zomerkant.

Daar stond tegenover dat weidevogels met hun jongen, door het ontbrekende kruid, uitstekend konden worden geobserveerd.

Ondanks de bezwaren was er veel moois te zien, steeds weer boeiend en verrassend, ongeacht de situatie.

Ik pleit voor het handhaven van zo'n natuurexcursie per fiets. Ziet de werkgroep dat ook en vooral: ziet het publiek dat ook? Laten we het hopen. Tot volgend jaar.

Theo Litjens

-0-0-0-0-0-0-0-0-0-

AL EEN AGENDA GEPAKT OM DE DATA VAN DE HERFSTACTIVITEITEN
TE NOTEREN?

werkgroepen

GIDSENCURSUS NIEUWE STIJL

Gidsencursus nieuwe stijl is de naam die het landelijk IVN eraan geeft. Wij gebruiken liever de aanduiding IVN-opleiding, juist omdat deze cursus meer doet dan opleiden tot gids.

In het vorige artikel deden wij een oproep voor het bijwonen van informatie-avonden. De belangstelling was groot: 42 mensen lieten zich informeren. Daarvan zijn er 28 overgebleven die besloten hebben mee te doen. We starten dus met een flinke groep.

De opleiding is verdeeld in 6 blokken van ongelijke lengte en allemaal met een ander thema. Het eerste blok duurt van half september tot half december. Het heeft als thema strand en duinen. Na een eerste verkennende lesavond volgt meteen een weekend in Duin en Kruidberg. Als het weer het toelaat, zal er zeker een excursie naar het strand worden gemaakt.

Na het weekend wordt nog een lesavond aan het onderwerp strand besteed. Veel meer tijd zal gestoken worden in het thema duinen.

Aan het eind van blok I geven de cursisten een presentatie van wat ondervonden, geleerd en onderzocht is. Het ligt in de bedoeling dat ook anderen, zoals leden en donateurs, nota zullen nemen van die presentatie, die zal plaatsvinden op zondag 14 december in de kleedkamer van het Openluchttheater in Bloemendaal. Tussen 14.00 en 15.30 bent u welkom.

Diverse leden hebben toegezegd ons te zullen helpen. Toch kunnen we nog meer hulp gebruiken. Als we een beroep op u doen, hopen we dat u positief zult reageren.

Wergroep cursussen
Plien Peeters

WERKGROEP PUBLICITEIT

In december 1985 is de werkgroep publiciteit van start gegaan. Een van de eerste taken was het verzorgen van de aankondiging van de publieksactiviteiten van de IVN-afdeling Haarlem en Omstreken in de krant. Tot op dat moment was dat de zorg van Martien Daalmeijer, nu is deze taak in handen van Esther Bloemsma.

Er zijn binnen de werkgroep ideeën genoeg. Zo is onder andere gesproken over:

- het ontwerp voor een affiche ten behoeve van de aankondiging van publieksactiviteiten;
- het ontwerp voor een folder ten behoeve van de voorlichting van het publiek over de IVN-afdeling Haarlem en Omstreken;
- de huisstijl;
- de communicatie met onder andere de werkgroep excursie;
- afspraken met dagbladen en huis-aan-huisbladen;
- onze doelgroep;
- vaste publikatiepunten.

Over deze laatste twee wil ik nog iets zeggen.

Onze doelgroep

Wij willen dus onze doelgroep bereiken. Maar wie zijn dat? Is de doelgroep van een paddestoelendag dezelfde als die van een wandeling in het middengebied van Molenwijk? Mijns inziens is de doelgroep mede afhankelijk van de activiteit.

De vraag is nu verder: Hoe kunnen wij - de werkgroep publiciteit - voor elke publieksactiviteit de juiste doelgroep benaderen? Bedenk daarbij dat wij afhankelijk zijn van de gratis medewerking van dagbladen en huis-aan-huisbladen. Maar niet in de laatste plaats van leden/donateurs van het IVN.

Vaste publikatiepunten

De werkgroep heeft het plan opgezet om (weer) affiches te gaan gebruiken bij de aankondiging van de publieksactiviteiten. Voor het ontwerp van de affiches heeft zij de medewerking gekregen van Jacques de Jong.

Affiches worden niet gebruikt in de plaats van aankondigingen in de krant, maar ernaast. Door vaste punten te gebruiken, waar deze worden opgehangen, hopen wij te bereiken dat "ons" publiek ons zal weten te vinden. (Hier speelt ook de "huisstijl" een rol in.)

Voor het "ophangen" van de affiches roept de werkgroep de hulp in van leden/donateurs.

Dit was dus het eerste levensteken van een werkgroep die al weer zo'n half jaartje bezig is.

Voor informatie kunt u terecht bij Wim Apswoude, tel. 023-339359.

Werkgroep publiciteit
Wim Apswoude

WERKGROEP ONDERWIJS

Op het moment dat ik dit schrijf is de zomervakantie in volle gang. De scholen houden hun deuren nog tot half augustus gesloten.

In de nazomer komen voor enkele basisscholen weer een paar natuurpaden gereed, geschreven door leden van de onderwijs-werkgroep. Over het vervaardigen van zo'n natuurpad wil ik iets vertellen.

Zoveel mogelijk in de buurt van de school wordt eerst het terrein globaal verkend en een route uitgezet. Hierna wordt een grondige inventarisatie gemaakt van wat er aan natuur langs en op de route is waar te nemen. Een park biedt meestal erg veel, maar ook in "gewone" straten is levende natuur alom aanwezig. De onderwerpen die zich er het meest voor lenen, komen uiteindelijk in het natuurpad. Het geheel mag niet te lang worden - maximaal drie kwartier lopen inclusief opdrachten maken - en er moet voldoende afwisseling in de activiteiten zijn. Alle zintuigen van de kinderen worden tijdens het aflopen van het natuurpad ingeschakeld. Het ruiken aan bloemen, kruiden; het proeven van bessen; het voelen van kleverige knoppen; het horen van vogels en stadsgeluiden; het zien van... Enfin, dat spreekt voor zich. Min of meer populair-wetenschappelijke verhalen blijven achterwege (trouwens, het publiek is pas 10 à 12 jaar oud) en er wordt vooral gewerkt. Met tekenpapier en waskrijt bijvoorbeeld om een schorsafdruk van een boom te maken. Doe dat van drie verschillende soorten bomen en het onderscheid komt er beter uit dan na een "droog" verhaal!

U merkt dat er creativiteit van de leden wordt gevraagd om het voor de natuurpadlopers aantrekkelijk te maken. Gelukkig wordt die creativiteit op bijeenkomsten gestimuleerd en er worden ervaringen uitgewisseld.

Hoewel we van de meeste scholen nog respons verwachten over hun eerste natuurpadervaringen, blijkt uit enkele reacties al wel dat onze activiteiten in het onderwijs zeer worden gewaardeerd.

De Onderwijswerkgroep
Niels van Esterik

-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-

NATUURLIJK HEBT U ALLE ACTIVITEITEN VOOR HET KOMENDE SEIZOEN IN UW AGENDA GENOTEERD!! VERGEET DUS NIET ZO NU EN DAN IN DIE AGENDA TE KIJKEN!!

-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-

GROENE WINKEL

Zoals beloofd volgt hier weer een lijstje van nieuwe artikelen die in onze eigen groene winkel of in die van het landelijk bureau verkrijgbaar zijn.

1. Map

Reeds enige jaren is voor het basisonderwijs te koop de map "Planten in het gras".

De map bevat 9 onderwerpen: planten in het gras (algemeen), grassen, paardebloem, madeliefje, weegbree, boterbloem, klaver, hoornbloem en herderstasje. Per onderwerp vindt u achtergrondinformatie voor de leerkracht, lessuggesties, werkbladen voor binnen en buiten en knipvellen. Goed bruikbaar in september/oktober en van april tot de zomervakantie. Aanschaf van één map per leerkracht is voldoende; werkbladen en knipvellen mogen gekopieerd worden.

Met behulp van deze map kunt u heel goed en verantwoord bezig zijn met natuur in en buiten de klas. De map is ook uitstekend te gebruiken in gezinsverband. Prijs f 15,-.

2. Informatiesets voor het onderwijs

Voor het werk op scholen zijn er de informatiesets voor het onderwijs met de onderwerpen - Bos

- Bedreigde dieren
- Milieu
- Zure regen

De sets geven suggesties voor activiteiten in het werk op scholen. Ze zijn verkrijgbaar samen met een keuzelijst over hetzelfde onderwerp + knipplaten en/of foldermateriaal à f 5,- per set uitsluitend bij het landelijk bureau, Postbus 20123, 1000 HC Amsterdam.

3. Landschapsbeheer - Aanpak en educatieve mogelijkheden voor vrijwilligers

Deze tweede en sterk gewijzigde uitgave van het "Handboek vrijwillig educatief natuur- en landschapsbeheer" beschrijft het ontstaan van het landschap, het onderhoud van landschapselementen, het gereedschap dat erbij wordt gebruikt (het veilig hanteren en het onderhouden van handgereedschappen), de educatieve mogelijkheden van het beheerswerk met vrijwilligers, het begeleiden van groepen en de organisatie van werkdagen, werkweekenden en werkweken. Het boek telt 200 bladzijden. Prijs f 17,50.

4. Spel voor de lange winteravonden

Het "Zure-regenspel" is een soort ganzenbord. U moet zelf voor dobbelstenen zorgen. Voor f 2,50 ontvangt u het bord van stevig papier plus de spelregels.

Tot zover de nieuwe artikelen. Natuurlijk zijn ook alle eerder in de handel gekomen spullen uit voorraad of op bestelling te leveren. Een uitzondering moeten wij maken voor het onder 2 genoemde artikel. Wie meer wil weten kan altijd bellen naar Plien Peeters 023-263436 (na 15 sept.)

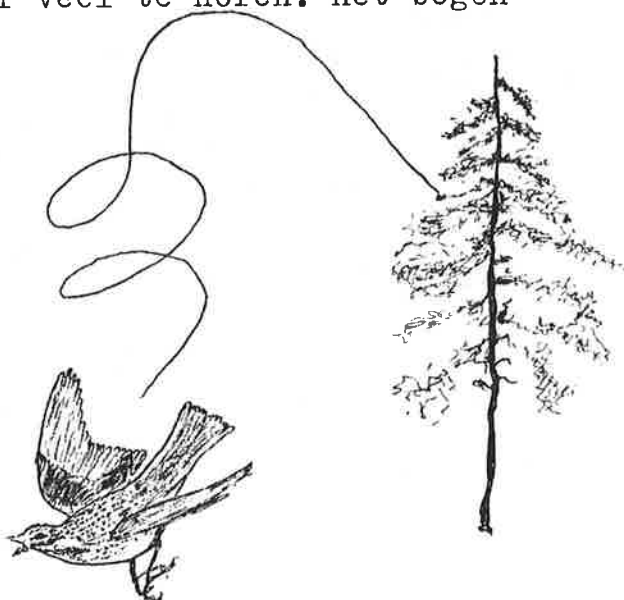
Duin en Kruidberg

OPEN DAG VAN NATUURMONUMENTEN IN SAMENWERKING MET HET IVN

Wat een dag! Als ik er nu, twee maanden later, op terugzie, word ik nog warm van binnen. Zoveel enthousiaste mensen die er samen een onvergetelijke dag van maakten: de mensen van Natuurmonumenten, leden van de Vogelwerkgroep Haarlem en onze eigen IVN-leden en -donateurs.

En dan natuurlijk onze gasten, het publiek dat in grote getale kwam opzetten.

Om kwart voor acht 's morgens zouden de vogelzangwandelingen van start gaan, maar de mensen kwamen zo vroeg, dat de eerste gids al om half acht met een flinke groep kon vertrekken. Negen groepen zangluisteraars (ruim 150 mensen) zwierven onder leiding van gidsen door het terrein. Ondanks de toch wel erg harde wind was er veel te horen. Het begon al met de fluiter, een echte zanger van het beukenbos. Waar het duin wat opener is, klonk de zang van de boompieper. Meestal zingt deze vogel tijdens een glijvlucht met wijd gespreide vleugeltjes. Maar door de harde wind sloeg hij uit de koers. In de luwte van de bosjes konden we genieten van de heerlijke zang van diverse nachtegalen. Tuinfluiter en zwartkop lieten ons duidelijk horen dat hun zang op elkaar lijkt, maar toch ook verschillen toont. Ze zongen aan weerszijden van een pad en deden dat netjes om de beurt. Zo hoorden we de

melodietjes apart, zodat we ze goed met elkaar konden vergelijken. Verder hoorden we de zang van roodborst, heggemus, winterkoning, merel, zanglijster en nog een aantal andere, te veel om op te noemen. Alle gidsen waren het erover eens dat deze wandelingen een succes waren.

Bij de parkeerplaats stonden de groene winkels: die van Natuurmonumenten en die van het IVN. De winkelmensen hadden het druk, er werd leuk verkocht.

De serie wandelingen rondom 11 uur trokken wat minder belangstellenden dan die van de vroege ochtend. Dat kwam misschien door de mogelijkheid op eigen gelegenheid een natuurspad te lopen. Door een medewerker van Natuurmonumenten waren de avond tevoren de paaltjes daarvoor in de grond geijst. Een begeleidend boekje was gratis bij onze groene winkel te verkrijgen. Heel veel mensen maakten daar gebruik van. Af en toe was de hele stapel weg, hoewel men per groep slechts één boekje meekreeg. Gelukkig brachten diverse mensen het boekje terug, zodat anderen het konden gebruiken. Maar op een ogenblik was er geen enkel boekje, terwijl een twintigtal mensen de route wilde lopen. Die zijn toen opgevangen door een IVN-gids, die de hele groep tegelijk meenam en langs de paaltjes voerde.

Moe, maar voldaan keerden we tegen vijven naar huis terug. Tent, stand en andere zaken waren toen al opgeruimd. We konden op een prima activiteit terugzien dank zij de samenwerking van velen.

Plien Peeters

-0-0-0-0-0-0-0-0-0-

LEDENLIJST

Nieuwe leden

Eric van Bakel, Warmoesstraat 6, 2011 HP Haarlem, 31 39 66.
Yvonne Beerthuizen, Junoplantsoen 67, 2024 RM Haarlem, 25 02 47.
Liesbeth de Boer, Lakenkoperstraat 5, 2012 EN Haarlem, 31 44 27.
Kitty de Bot, Schulpweg 142, 1951 JC Velsen-Z., 02550-10594.
Jan Brussel, Wijkerstraatweg 144, 1951 EK Velsen-N., 02510-10996.
Adriaan Gmelig, Vechtlaan 12, 2105 XD Heemstede, 28 78 16.
Edith Klaassen, Prattenburg 361, 2036 SM Haarlem, 35 13 68.
Peter Knaap, Zuilenburg 40, 1965 NX Heemskerk, 02510-31961.
Hans Kniestedt, L.v.Dalelaan 76, 2015 EV Haarlem, 24 51 17.
Carla Leyzers-Vis, I.v.d.Wayenstraat 4, 2064 XN Spaarndam, 38 46 06.
José Ottjes, Wüstelaan 9, 2082 AC Santpoort-Z., 37 83 87.
Dirk de Reus, Dr.D.Bakkerlaan 79, 2061 EV Bloemendaal, 27 52 81.
Ronald Roorda, Julianalaan 63, 2051 JM Overveen, 25 33 08.
Mona Schön-Westerduin, Wijde Geldelozepad 16, 2012 EK Haarlem,
31 16 18.

Esther Stoelinga, Laurillardlaan 27, 2082 HE Santpoort-Z.,
38 39 29.
Maria Stolte, Heemsteedse Dreef 282, 2102 KV Heemstede,
28 78 87.
Paul van Tongeren, Boekelstraat 24, 2131 WT Hoofddorp,
02503-16667.
Karel Vloon, Schulpweg 142, 1951 JC Velsen-Z., 02550-10594.
Dick Vink, Laan van Insulinde 1, 2103 TA Heemstede, 29 36 28.
Anneke Wegman, Chr.Voetsstraat 58, 2036 AB Haarlem, 35 22 24.
(Dezen nemen allen deel aan de gidsencursus nieuwe stijl.)

Wijzigen

Arent Meyjes, Haarlemmermeerstraat 22, 2032 PX Haarlem, 35 53 30
(nieuw adres).

De agenda achter op DE TOORTS vermeldt: dinsdag 8 juli, avondexcursie naar Middenduin. We zijn al jaren hier niet meer geweest; het is een prachtige avond en... we zijn leergierig: redenen voldoende om de auto te pakken, richting CIOS.

Er waren er meer die zo hadden gedacht; we hebben ze niet exact geteld, maar ik schat zo'n 20 à 25 deelnemers. Van 4 tot ongeveer (sorry, als we u nu toch te oud schatten, mevrouw, meneer) 70 jaar. En ze hebben, evenals wij, aan de lippen van Jaap Kuypers gehangen! Wat weet die knaap veel: geen keer liet hij verstek gaan als hem de naam van een of ander wonderlijk plantje werd gevraagd. Wij ook hebben onze kennis uitgebreid met glimmend parelzaad, ijle dravik, ratelaar, brunel, doornappel en dat geinige spul dat alleen maar in schoon water wil groeien: lidsteng. Er stond genoeg, de Zanderijvaart is dus nog schoon, gelukkig...

Het aantal volkstuintjes is, vergeleken met enige jaren terug, drastisch verminderd. Wie hier zijn tuintje opzegt, krijgt geen opvolger meer; het in dit gebied eigenlijk

niet thuishorende fenomeen sterft dus langzaam uit. Een prima regeling: nergens kwaai gezichten!

En er komt niets voor in de plaats. Nou, niets? Voor de liefhebbers, zoals in ons groepje, komt en staat er reeds een vegetatie om van te likkebaarden. Zelfs orchideeën hebben er hun intrede gedaan. En als naweeën (hoewel we dat zeker niet als zodanig ervaren hebben) van die vroegere volkstuintjes: aalbessenstruikjes!

Binnenkort zal er wel een draad rond dit gebiedje getrokken worden met een bordje "verboden te betreden", net zoals rond dat stukje in de bocht aan het eind van de vaart (óók nieuw voor ons), door afgraving ontstaan. Hoe droog het ook mag worden, er blijven hier toch altijd een paar poeltjes (grond)water over en dat betekent weer een geheel eigen vegetatie. Maar ook, zoals op deze avond, een paartje nijlganzen en een massa konijntjes.

Maar wat ons toch het meest in dit Middenduin frappeerde, waren de koeien... Het bord achter het klaphekje vermeldt dat het om "ongeveer 8 koeien" gaat, maar dat "ongeveer" is wel erg krap bemeten: er loopt hier een hele kudde van wel zo'n 15 stuks, denk ik. En van dat STOERE soort, weet u. Met van die brede koppen en borstkassen, waar je (en dat geldt zeker voor de stieren) héél voorzichtig, met kloppend hart en op je tenen langs dient te lopen. In de hoop dat ze jou maar niet te opvallend vinden.

Maar wèl boeiend en héél apart. Elk exemplaar, groot of klein, jong of oud, loopt maar wat te darren door het struweel. Zonder oog te hebben voor de rijke flora en op de onmogelijkste plaatsen hun behoefte deponerend. Geen plantje staat meer recht overeind, geen struik of boom is ongehavend uit de ongelijke strijd gekomen. Eén grote bende!

't Is een experiment, zeggen ze. Nou, het zal wel zo wezen, maar wij waren toch maar blij dat het gebied waarin die beesten rondsjouwen, een beperkt gebied is, deugdelijk met gaas afgezet. Stel je voor dat ze ooit nog eens helemaal vrij door onze schitterende duingebieden mogen rondsjouwen. Je moet er niet aan denken...

We hebben weer stof tot nadenken meegekregen, Jaap. Het dient tot leeringhe ende vermaeck en we danken je, namens iedereen die mee geweest is, hartelijk voor de fijne avond die je ons bezorgd hebt.

Sis en Jacques de Jong

-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-

DENKT U OM DE LEDENVERGADERING OP MAANDAG 29 SEPTEMBER???

-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-

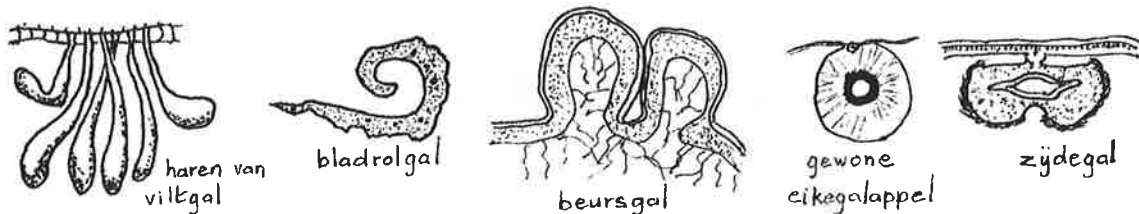
GALLEN

Al zijn we nu over het hoogtepunt van de zomer heen, er is toch nog genoeg te zien en te beleven in de natuur. Vooral juist in de nazomer is het leuk eens te letten op gallen, allerlei groeisels op en in bladeren, stengels en andere plantedelen.

Bij alle afdelingen van het plantenrijk komen gallen voor. Bij de in evolutionair opzicht jongste groep, de bedektzadigen, komen de meeste voor. Maar oude groepen, zoals de sporeplanten zijn arm aan gallen.

Veroorzakers van die vergroeiingen kunnen zowel planten (bijv. schimmels) als dieren (bijv. galwespen) zijn.

Heel boeiend is de grote variatie in vorm, kleur en afmeting. Wanneer u er serieus naar gaat zoeken, zult u verstand staan van het aantal verschillende gallen dat u vindt. Bekijk eens een aantal eiken. Als gastheer van allerlei organismen is de eik niet te verslaan. Ook op wilgen zult u vaak gallen ontdekken.

Een van de gallen die op de eik voorkomen, het galappeltje, zullen we eens nader bekijken. Gegevens over de ontwikkeling van het galappeltje en zijn bewoner komen uit het boek "Meijndel, duin - water - leven", uitg. W. van Hoeve, Den Haag/Baarn.

We starten ons verhaal in mei.

Mannelijke (♂) en vrouwelijke (♀) wespen van de soort Cynips quercusfolii ontmoeten elkaar en paren. De vrouwtjes (♀♀) gaan eieren leggen, die bevrucht zijn. Zij doen dat in de nerven aan de onderkant van de bladeren. Tegelijk met het ei ontvangt het blad een vloeistof, die het blad (de boom) dwingt tot het vormen van een klein bolletje: de gal. In het centrum bevindt zich het eitje, waar al spoedig een larve uit komt. Dat is altijd een vrouwtje.

Zij begint te knagen; de galappel groeit. Tussen half juli en half augustus wordt de doorsnee 5 maal zo groot en de inhoud dus 125 maal.

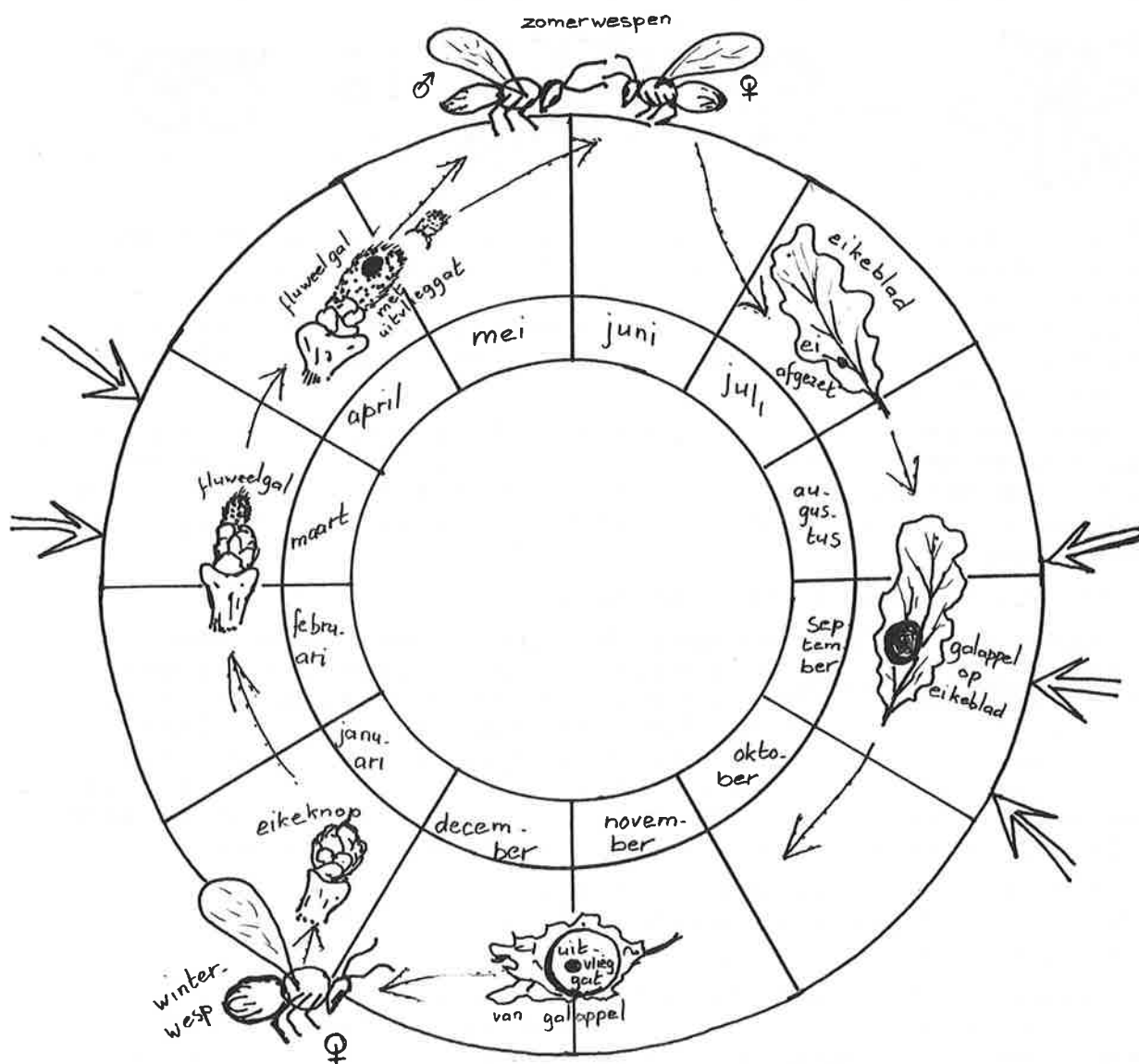
Samen met het in de herfst afvallende blad komt de volgroeide galappel op de grond terecht. In december komt daar een forse galwesp uit. Deze gaat door weer en wind - zelfs vorst houdt haar niet tegen - op zoek naar een eike-

knop. Daartoe klimt ze langs de stam omhoog. Heeft ze een knop gevonden, dan legt ze daar een onbevrucht ei in. Dan sterft ze; de wintergeneratie heeft haar werk gedaan.

In de knop ontwikkelt zich een zeer klein galletje: het fluweelgalletje. Daarin ontwikkelt zich uit het ei een larve. Die kan mannelijk of vrouwelijk zijn. Uit de larven ontstaat dan de zomergeneratie galwespen, mannetjes en vrouwtjes, waarvan de vrouwtjes bevruchte eieren leggen. De kring is rond.

galwesp
(Cynips)

De wisseling van de wacht - een generatie mannetjes én vrouwtjes wisselt af met een generatie, uitsluitend bestaand uit vrouwtjes - noemt men generatiewisseling. Zo verloopt de levenscyclus van de galwesp wanneer er geen kapers op de kust zijn. Vaak echter verschijnen vijanden in het beeld. Op de tekening op bladzij 12 ziet u het tijdstip van inmenging aangegeven door pijlen die van buiten af de cirkel binnendringen.

De vijanden kunnen meeëters of commensaals zijn. Zij gebruiken samen met de larve van de galwesp het voedsel dat de gal biedt. Als er genoeg is, worden beide wel groot (zoals in de galappel); is er weinig voedsel (zoals in het fluweelgalletje), dan zal de sterkste winnen. En dat is soms de galwesp, soms de vijand.

Andere vijanden (bijv. staartwespen) zijn erop uit de larve van de galwesp als voedsel te laten gebruiken door hun eigen larven. Zij zijn parasieten; ze leven ten koste van hun gastheer. In zo'n geval komt er uit de galappel dus geen galwesp, maar een staartwesp.

fluweelgalletje

Een door een staartwesp geïnfecteerde galappel blijft kleiner dan een niet-geïnfecteerde. De groei van het appeltje wordt namelijk mede veroorzaakt door het knagen van de larve. De staartwespelarve knaagt niet, zodat die groei-stimulans dus ophoudt als de oorspronkelijke bewoner, de larve van de galwesp, geconsumeerd is.

En dit is nog maar het verhaal van de levenscyclus van één galwespesoort. Maar elke galverwekker heeft zo zijn eigen verhaal. Die wetenschap maakt het misschien voor u extra aantrekkelijk naar gallen te gaan zoeken.

Literatuur voor wie er meer over wil weten:

Rolf Beiderbeck en Ingo Koevoet: Plantegallen, uitg. Thieme, Zutphen (klein, handig boekje).

W.M.Doctors van Leeuwen: Gallenboek, derde druk, uitg. Thieme, Zutphen.

Plien Peeters

-0-0-0-0-0-0-0-0-0-

HOUDT U NOG STEEDS IN GEDACHTEN DAT DE LEDENVERGADERING
OP MAANDAG 29 SEPTEMBER OM 20.00 UUR PLAATSVINDT?????

en

OP DINSDAG 11 NOVEMBER IS ER EEN CONTACTAVOND. NIET VERGETEN!

-0-0-0-0-0-0-0-0-0-

Beste Plien, Gerrit en Maureen.

Na deze laatste keer
geen nieuwe lessen meer....
We willen daarom dat jullie weten
(Ook al zullen we veel vergeten!)
dat we jullie dankbaar zijn.
Jullie deden het zo fijn.

Plien, je hebt ons zoveel laten zien;
dat ons een beetje kijk op het bomen- en plantenrijk.
Ook alle vogels, waar ze ook liep...
Zelfs een boomklimmer met de griep!

En met Maureen hebben we al die mosjes gezien:
Purpersteeltje, Bisschopsmuts...
we verloren prompt de kluit.
(Behalve één van ons met haar lege doos bonbons!)

Ook Gerrit dat ons een betere kijk
op de natuur. Dat maakt ons rijk..
Soms moesten we wel hard werken,
maar dan kwam iemand ons weer sterken
met een lekker bakje koffie, of met thee.
Dat vergeten we nooit meer, nee!

Om daarbij even stil te blijven staan
hebben we toen botje bij botje gedaan.
't Is echter maar een kleinigheid,
vergeleken bij al jullie moeite en je tijd...

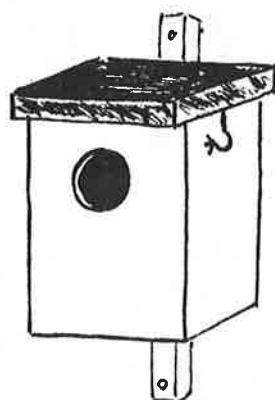
de mensen van de
Groencursus I.V.N. '85/86

(Gemaakt ter gelegenheid van het afsluiten van de Groencursus)

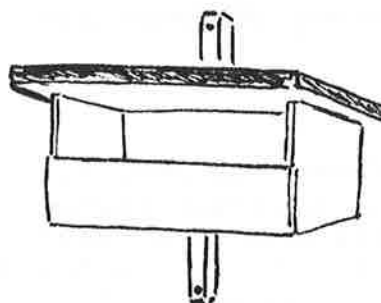

Wie de afgelopen maanden buiten goed heeft geluisterd, moet het gehoord hebben, het roepen van net uitgevlogen jonge vogels om hun ouders. Een stel jonge koolmezen in een boom in de achtertuin of een troep jonge spreeuwen tussen druk fouragerende ouders op het grasveld in het park. De nesten liggen er nu verlaten bij. Tijd om de nestkasten, die nu ook verlaten zijn, schoon te maken (om vogelparasieten met name vlooiën binnen de perken te houden), kapotte kasten te repareren en nieuwe kasten op te hangen. Zo hebben de vogels alle tijd voor het volgende broedseizoen aan de kast te wennen en kan de kast intussen zijn nieuwigheid verliezen.

Niet alle vogels maken gebruik van een nestkast om erin te broeden. Vogels die er wél gebruik van maken, broeden

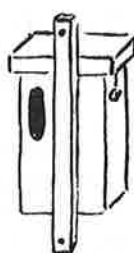
a. Bosuilkast

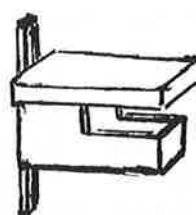
b. Torenvalk kast

c. Koolmeeskast

d. Boomkruiperkast

e. Vliegevangerkast

Fig. 1. Een aantal veelgebruikte nestkasttypen

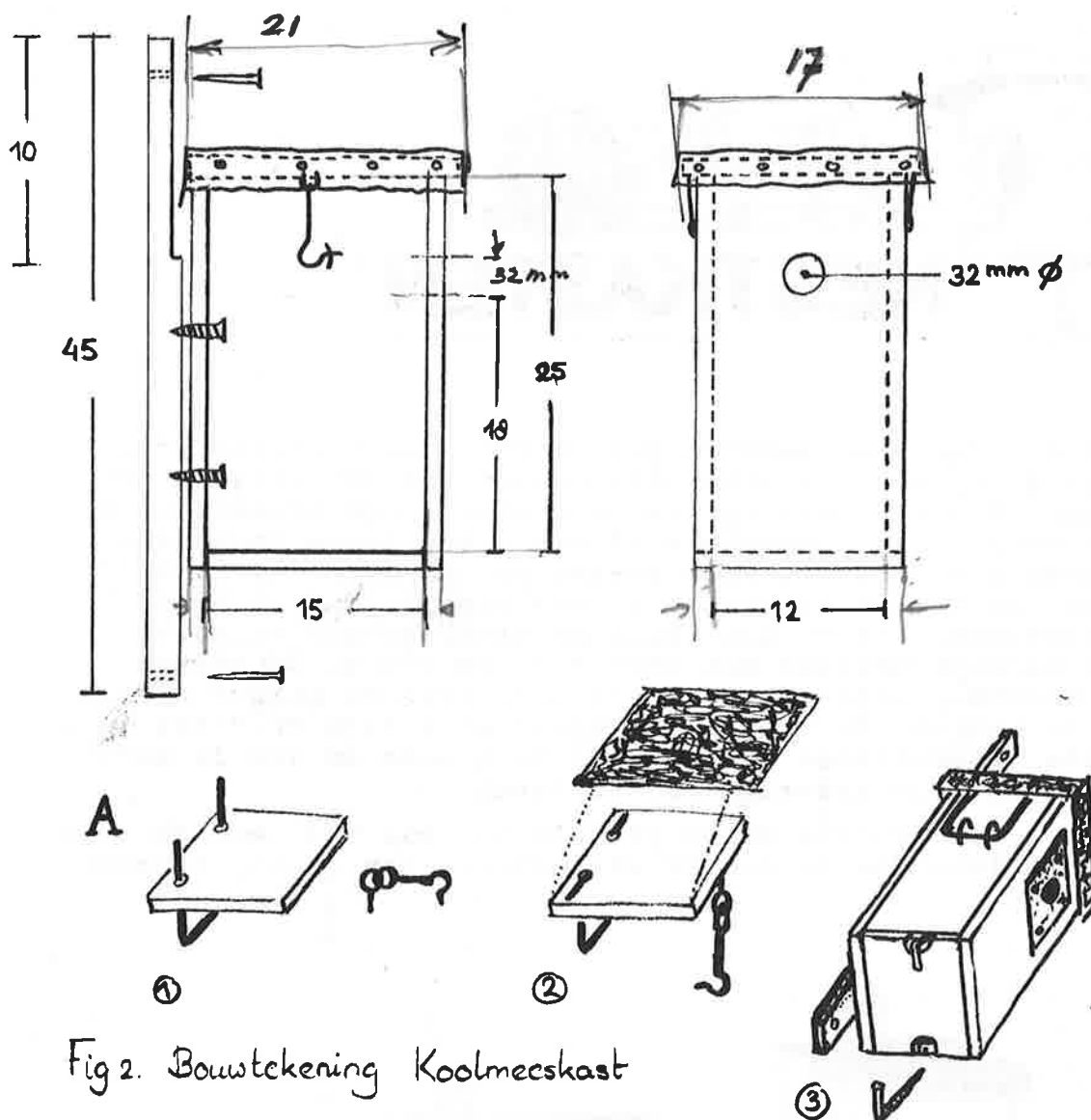

Fig 2. Bouwtekening Koolmeeskast

gewoonlijk in boomholen, maar die zijn in ons gecultiveerde landje behoorlijk zeldzaam geworden. Oude en rotte bomen worden zo snel mogelijk geveld, maar gelukkig begint hier de laatste jaren onder het motto "dood hout mag" wat verandering in te komen. Om de vogels toch nestgelegenheid te bieden zijn er in veel gebieden nestkasten gehangen. Zo hangen er in de Haarlemmerhout rond de 80 en in Groenendaal in de gemeente Heemstede wel 130 kasten. Deze zijn niet allemaal hetzelfde. Er bestaan vele typen, afhankelijk van de eisen die de bewoners eraan stellen. In figuur 1 staat een aantal veel gebruikte typen getekend. Een torenvalk bijvoorbeeld moet een grote kast hebben met een groot vlieggat, zodat hij makkelijk over zijn jachtgebied kan spieden. Een boomkruiper heeft graag het invlieggat aan de achterzijde. Het vlieggat van een pimpelmeeskast moet iets kleiner zijn dan dat van een koolmeeskast om de veel agressievere koolmees buiten te houden. Halfholenbroeders als de grauwe vliegenvanger, de huismus, roodborst en ook de winterkoning hebben graag uitzicht vanuit hun nest. Voor hen is er de halfopen vliegenvangerskast.

Voor degenen die zelf een mezenkast voor in de tuin willen maken, volgt hier het recept (zie ook de bouwtekening, fig.2).

1. De kast bestaat in principe uit 4 plankjes: de wanden, verder een deksel, een bodem en een ophanglat. Gebruik bij voorkeur vurehout; dat is goedkoop en waterbestendig. De plankjes mogen tussen de $1\frac{1}{2}$ à $2\frac{1}{2}$ cm dik zijn; de ophanglat moet zeker een dikte van $2\frac{1}{2}$ cm hebben.
2. Zaag eerst de verschillende onderdelen op maat volgens de bouwtekening (fig.2). De maten in deze tekening zijn binnenmaten. Zaag van de ophanglat aan de voorzijde een laagje hout van 10 cm lengte af. Zo blijft er ruimte over voor de uitstekende rand dakbedekking, de zgn. neklap. Op enige centimeters van beide uiteinden van de ophanglat worden gaatjes geboord, waar later de spijkers voor het ophangen doorheen moeten. Boor in het plankje voor de voorwand een gat met een diameter van 32 mm voor koolmees (of 26 mm voor pimpelmees) en vijl bramen weg.
3. Nu begint de assemblage van de kast. Spijker of schroef de achterwand aan de ophanglat. Spijker vervolgens de achterwand aan beide zijwanden vast en tenslotte wordt de voorwand tegen de zijwanden bevestigd.
4. De bodem. In de zijkant van de bodem worden 2 inkepingen gemaakt, waardoor de schroefduimen komen, die in de zijwanden worden gedraaid. Zorg ervoor dat de bodem niet klemt, anders zult u later de kast niet van onder af kunnen reinigen.
5. Het deksel. Boor in het deksel twee gaatjes en breng daar het ijzerdraad door aan volgens het A-gedeelte in de bouwtekening. Dit wordt het scharnier. Bevestig vervolgens aan de onderzijde van het deksel een haakje. Tenslotte wordt het deksel bedekt met dakvilt of zink dat 1 cm over alle zijkanten moet hangen, aan de achterzijde zelfs iets meer. Het deksel wordt aan de kast bevestigd door het scharnier met 2 krammetjes aan een zijwand vast te zetten en met een oogje in de andere zijwand kan het haakje worden vastgezet.
6. Het is beter voor het vlieggat een metalen plaatje met een opening van een zelfde diameter als het vlieggat te plaatsen om beschadiging door spechten, maar ook door koolmezen zelf te voorkomen.
7. Schilder de kast met carbolineum of buitenbeits.

Zorg ervoor dat de kast op een goede plaats wordt opgehangen. Dus niet in de zon en niet aan de zijde van een boom waar het afvloeiende regenwater langs loopt. Liefst op een niet al te drukke plek met een vrije aanvliegroute voor de oudervogels. Bevestig een kast bij voorkeur op ongeveer 3 m hoogte, maar als u er zeker van bent, dat vreemden de zaak niet kunnen verstoren, dan mag u de kast ook wel op

ooghoogte ophangen. Indien u de kast aan een boom bevestigt, moet u de spijkers niet helemaal de boom inslaan, zodat er ruimte voor de boom overblijft om te groeien.

Tegen verstoring door katten kunt u een manchete van gaas of een aantal slagen prikkeldraad rond de boom waarin de kast hangt, bevestigen.

Kijken in de nestkast door voorzichtig het deksel te openen kan in de regel geen kwaad, mits u dit maar niet te vaak doet (niet meer dan 1 keer per week) en zeker niet wanneer de vogels net begonnen zijn met de nestbouw, want dan zijn ze nog zeer verstoringgevoelig. Ook moet u de kast niet openen, wanneer de jongen helemaal in de veren zitten. Dan bestaat namelijk het risico dat de jongen te vroeg het nest verlaten.

Schoonmaken van de kast dient te gebeuren, zodra de jongen zijn uitgevlogen. De bodem kan dan losgemaakt worden om het oude nest met eventuele parasieten te verwijderen. U kunt daarvoor een borstel gebruiken. Insektendodende middelen mogen natuurlijk nooit worden gebruikt; een 5% oplossing van "dettol" kan geen kwaad en weert vogelvlooien. Het kan gebeuren dat een mezenpaar nog een tweede maal met nestelen begint en een tweede broedsel grootbrengt. U moet de kast dan na het uitvliegen van de jongen opnieuw reinigen.

Soms kom je bij het controleren van een nestkast voor een aangename of onaangename verrassing te staan. Behalve door vogels wordt een kast ook wel eens bewoond door eekhoorns, vleermuizen (waar aparte kasten voor bestaan, zie DE TOORTS nr.9) en, erger, wespen of hommels. Wees daarom altijd voorzichtig en tik voor het openen eerst zachtjes tegen de kast.

Mocht u na dit verhaal wel een nestkast in uw tuin willen, maar geen zin hebben er zelf een te bouwen of zoveel tijd aan de bouw te besteden, dan kunt u bij de Vogelbescherming complete kasten of bouwpakketten kopen. Een complete koolmeeskast van vurenhout komt al gauw op f 25,- en een bouwpakket op f 12,50. Voor f 2,50 kunt u bij de Vogelbescherming ook losse beschermplaatjes kopen (de genoemde prijzen gelden voor niet-leden). Tegenwoordig zijn bij de Vogelbescherming ook geprefabriceerde nes-

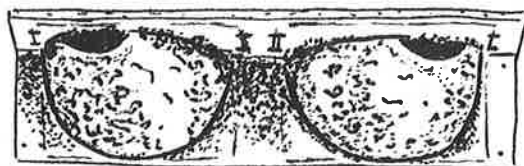
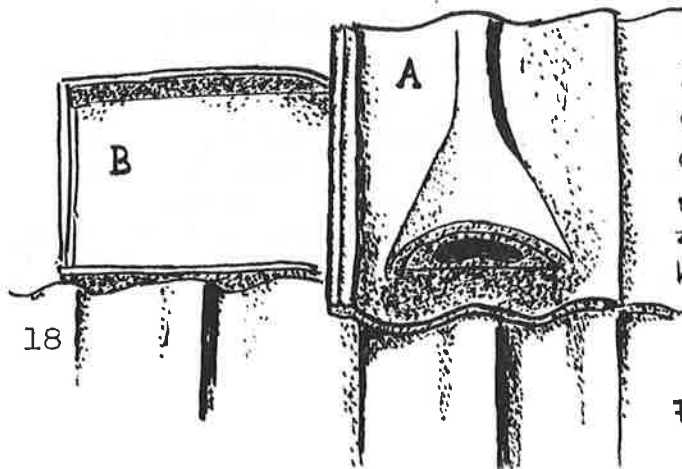

Fig. 3. Houtbeton nest voor huiszwaluw

De gierzwaluw dakpan (A) is geschikt voor alle pannedaken. Onder de dakpan wordt een nestbakje (B) aangebracht met een opstaande rand van schuimplastic, zodat de zwaluw geen toegang heeft tot de rest van het dak.

Fig. 4.

ten van houtbeton voor zwaluwen verkrijgbaar (fig.3) en speciale dakpannen die nestmogelijkheid aan gierzwaluwen bieden (fig.4).

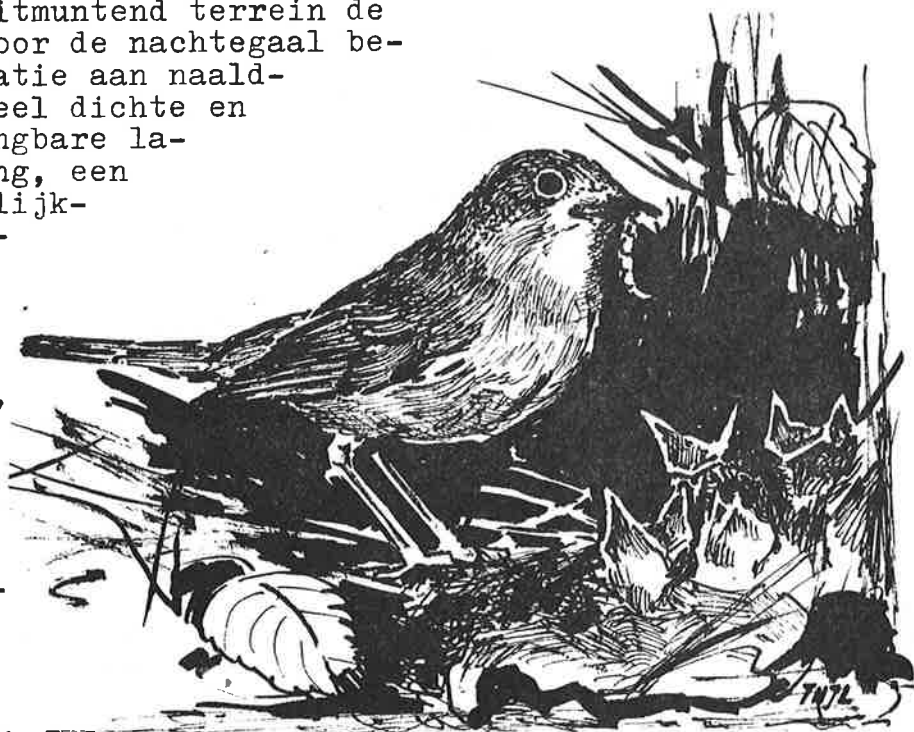
Wilt u meer weten over het zelf bouwen van nestkasten, dan kan ik u het boekje "Nestkasten en vogelbosjes" aanraden. Het is een uitgave van de Vogelbescherming, maar is ook verkrijgbaar bij het IVN voor f 6,50.

Voor inlichtingen over nestkasten kunt u altijd J.Cronau sr. bellen, tel. 023-240900.

J.Cronau jr.

VAKANTIE (1)

Een hulpvaardige Spaanse taxichauffeur bracht ons bij het vallen van de avond naar het huis tegen de zuidoostflank van de sierra, waar we een aantal voortreffelijke vakantieweken zouden doorbrengen. Toen hij, schampend met het cardan over het stenen oprijpad, achteruit naar beneden was gereden, het motorgeluid in de verte wegstervend, stonden we in de avondstille de prachtige omgeving en het rijk en ruig gestoffeerde landschap in ons op te nemen. Plotseling werd de stilte verbroken door het aanzwellende luide, muzikale lied van de nachtegaal, vlak bij ons. In de volgende dagen zou ik bespeuren wat een uitmuntend terrein de naaste omgeving voor de nachtegaal betekende. Een variatie aan naald- en loofhout met veel dichte en vrijwel ondoordringbare lage struikbegroeiing, een ideale nestmogelijkheid voor deze vogel. Onze (!) nachtegaal bleef tijdens de gehele vakantie acte de présence geven, vrijwel elke dag met grote tussenpozen zijn wel-luidend concert ten beste gevend, zich langzaam verplaatsend van wat hogere naar wat lagere struiken, alsof hij rondjes

om het huis maakte. Ik heb ook ervaren hoe moeilijk het is de vogel in het vizier te krijgen, de veldkijker ten spijt. De bewegingen zijn zeer onopvallend, sluipend bijna, zonder een blad te beroeren. Het is overigens ook geen opvallende verschijning met zijn vrij egale, bruinachtig vaalwitte veren. En als je al dacht hem op het gehoor afgaande feilloos lokaliseerd te hebben, dan hervatte hij zijn prachtige melodie een meter of tien verderop verscholen in het geboomte.

In de dagen die kwamen deden zich meer verrassingen voor. Bij een van onze vele tochten, afdalend langs de bergweg naar Altea la Vieja om te provianderen, stak er plots een vrij grote vogel de weg over. Een fladderende schim van rossig bruin en zwart-wit gestreepte veren. Later zouden we de hop nog verscheidene keren zien en ook 's morgens vroeg in het dal horen. Het alsmaar herhalende echoachtige "hoepoepoe, hoepoepoe", dan weer veraf, dan weer dichtbij.

Heel wat uren brachten we door in de prachtige tuin, in alle rust lezend. Nou ja, wat heet in alle rust? Een luidruchtige familie van pas uitgevlogen jonge vogels onder de niet aflatende fourageringszorg van de oudervogels. In eerste instantie kon ik de vogels niet thuisbrengen en dacht aan de drukdoenerige bedrijvigheid van mezen, zwartkoppen bijvoorbeeld. Nou was ik daarmee niet zo erg ver uit de buurt, want na wat nauwkeuriger observatie waren onmiskenbaar de zwarte kap en het asgriuwe verendek. Zeer opvallend echter was de helderrode oogring. Mijn determinatieboek bracht de oplossing: de kleine zwartkop (Sylvia melanocephala), een vertegenwoordiger van de grasmussen, een onderfamilie van de familie van de zangers. Deze grasmus komt bij ons niet voor. Het is een typische bewoner van het Middellandse-Zeegebied.

In een volgende TOORTS wil ik u deelgenoot maken van onze ervaringen met een bijzonder insect en een bijzondere boom. Tot dan!

Theo Litjens

BELANGRIJKE MEDEDELINGEN BETREFFENDE HET PROGRAMMA

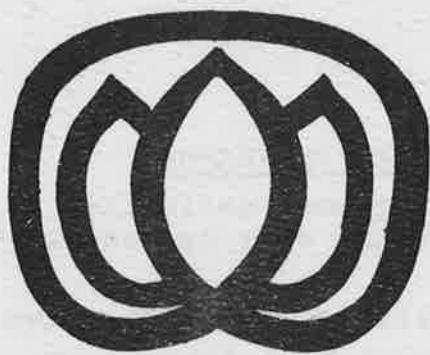
Tot en met december 1986 staat het programma definitief vast (zie achterzijde omslag). we rekenen weer op ieders hulp.

De voorwandelingen staan open voor alle leden en donateurs.

Willen degenen die de excursies willen helpen leiden, vroegtijdig contact opnemen met de coördinatoren? Dat scheelt veel werk!

Wacht niet tot u wordt benaderd, maar neem zelf initiatief!

- 7 sept. - Wandeling Koningshof. Coördinator Jos Diekstra (38 10 82); voorwandelen in overleg met de coördinator.
- 14 sept. - Wandeling Haarlemmermeerse Bos, Hoofddorp. Coördinator Wim Dijkgraaf (02526-86702). Veel gidsen gevraagd; voorwandelen: zaterdag 13 sept. 11.00 uur; vertrek Manege, IJweg, Hoofddorp.
- 29 sept. - Ledenvergadering. Vergeet gewoon niet te komen.
- 19 okt. - Paddestoelendag Elswout. Coördinator Wim Apswoude (33 93 59); voorwandelen: zaterdag 18 okt., 10.00 uur. Veel gidsen gevraagd en hulp voor de "groene winkel" en andere karweitjes.
- 2 nov. - Wandeling Schapenduinen. Coördinator Plien Peeters (26 34 36); voorwandelen in overleg met de coördinator.
- 11 nov. - Contactavond. Iedereen van harte welkom.
- 16 nov. - Wandeling Caprera. Coördinator Joop Cronau (24 09 00); voorwandelen in overleg met de coördinator.
- 30 nov. - Wandeling Middenduin. Coördinator Joop Cronau (24 09 00); voorwandelen in overleg met de coördinator.
- 14 dec. - Presentatie van het werk van cursisten in de kleedkamer van het Openluchttheater. Uw bezoek wordt zeer op prijs gesteld.

AGENDA

Zondag 7 sept. KONINGSHOF, wandeling; vertrek: ingang Duinlustweg, Overveen; 10.30 uur.

Zondag 14 sept. HAARLEMMERMEERSE BOS, wandeling; vertrek: Manege, IJweg, Hoofddorp; 14.00 uur.

Maandag 29 sept. LEDENVERGADERING, gebouw Stichting Welzijn Haarlem, Spaarne 72 (benedenverdieping hoek Korte Veerstraat-Spaarne); 20.00 uur.

Zondag 19 okt. ELSWOUT, Elswoutlaan, Overveen, Paddestoelendag van 10.30 tot 17.00 uur. Lezing met dia's om 10.30, 11.30, 12.30 enz. tot 15.30 met aansluitende wandeling. Vertrek daarvan om 11.00, 12.00, 13.00 enz. tot 16.00 uur. Eenvoudige expositie, verkoop van posters enz. Toegangskaart verplicht.

Zondag 2 nov. SCHAPENDUIN, Bloemendaal, wandeling; vertrek: ingang Krullenlaan; 13.00 uur.

Dinsdag 11 nov. CONTACTAVOND, gebouw Stichting Welzijn Haarlem, Spaarne 72 (zie 29 sept.); 20.00 uur.

IVN'ers kunnen op deze avond hun ervaringen kwijt en hun bijzondere vondsten, foto's en dia's tonen. Wie hierover van tevoren overleg wil plegen, kan terecht bij Mieke Wilmlink, tel. 28 75 28.

Zondag 16 nov. CAPRERA, Openluchttheater; onderwerp: bladval; lange wandeling van $\pm$ 2 uur; toegangskaart verplicht; 13.00 uur.

Zondag 30 nov. MIDDENDUIN, Duinlustweg, Overveen, wandeling; vertrek: ingang CIOS; 13.00 uur.

Zondag 14 dec. CAPRERA; in de kleedkamer van het Openluchttheater kunt u tussen 14.00 en 15.30 uur kennis maken met het werk van cursisten (zie art. Gidsencursus Nieuw Stijl elders in dit blad).

BELANGRIJK!! De wandelingen duren ongeveer 1½ uur, tenzij anders vermeld.

Deelname aan de activiteiten is gratis, tenzij anders vermeld.

Zie voor verdere mededelingen in zake coördinatie e.d. binnenkant van het omslag.

I
V
N